EUROOPA
KOMISJON

LIIDU VÄLISASJADE
JA JULGEOLEKUPOLIITIKA
KÕRGE ESINDAJA

Brüssel, 19.7.2017
JOIN(2017) 30 final

ÜHISARUANNE EUROOPA PARLAMENDILE JA NÕUKOGULE

hübriidohtudega võitlemise ühise raamistiku (Euroopa Liidu lahendus) rakendamise kohta

1. SISSEJUHATUS

Euroopa Liit seisab silmitsi ühe suurima julgeolekualase väljakutsega oma ajaloos. Meid ähvardavad järjest enam ebatraditsioonilised ohud, mõned neist füüsilised, nagu terrorismi uued vormid, mõnede puhul kasutatakse digiruumi keerukateks küberrünnakuteks. Kolmandad hõlmavad varjatumat survestamist, nt eksitavaid teabekampaaniaid ja meediamanipulatsiooni. Nende eesmärk on kahjustada selliseid Euroopa põhiväärtusi nagu inimväärikus, vabadus ja demokraatia. Kogu maailma hiljuti tabanud koordineeritud küberrünnakud, mille autoreid ei ole olnud lihtne kindlaks teha, tõid esile meie ühiskonna ja institutsioonide nõrgad küljed.

2016. aasta aprillis võtsid Euroopa Komisjon ja kõrge esindaja vastu ühisteatise hübriidohtudega võitlemise kohta[1] (ühine raamistik). Raamistikus on tõdetud, et hübriidohud on olemuselt piiriülesed ja keerukad, ning välja pakutud kogu valitsemist hõlmav lähenemisviis meie ühiskonna üldise vastupanuvõime tugevdamiseks. Nõukogu[2] avaldas heameelt selle algatuse ja kavandatud meetmete üle ning kutsus komisjoni ja kõrget esindajat üles edusammudest aru andma 2017. aasta juulis. Kuigi EL saab liikmesriike aidata hübriidohtudele vastupanuvõime tugevdamisel, lasub esmane vastutus selle eest siiski liikmesriikidel, kuivõrd hübriidohutõrje seondub riigi julgeoleku ja riigikaitsega.

Hübriidohtudega võitlemise ühine raamistik on oluline osa ELi üldisest rohkem integreeritud lähenemisviisist julgeoleku- ja kaitseküsimustele. See aitab luua sellist Euroopat, mis kaitseb oma kodanikke, nagu president Juncker seadis eesmärgiks 2016. aasta septembri kõnes olukorrast Euroopa Liidus. 2016. aastal pani Euroopa Liit ka aluse tugevamale Euroopa kaitsepoliitikale, et vastata kodanike ootustele olla paremini kaitstud. Euroopa Liidu üldises välis- ja julgeolekupoliitika strateegias[3] juhiti tähelepanu vajadusele integreeritud lähenemisviisi järele, et siduda liidusisene vastupanuvõime ELi välistegevusega, ning kutsuti üles rakendama kaitsepoliitikat koostoimes poliitikaga sellistes valdkondades nagu siseturg, tööstus, õiguskaitse ja luureteenistused. Pärast Euroopa kaitsealase tegevuskava vastuvõtmist 2016. aasta novembris esitas komisjon konkreetsed algatused, mis aitavad parandada ELi suutlikkust hübriidohtudele reageerida, suurendades vastupanuvõimet kaitsevaldkonna tarneahelates ja tugevdades kaitsesektori ühtset turgu. Eeskätt pani komisjon 7. juunil 2017 aluse Euroopa kaitsefondile, mille rahastamiseks on kavandatud 600 miljonit eurot kuni 2020. aastani ja järgnevatel aastatel 1,5 miljardit eurot aastas. Julgeolekuliidu teatises[4] on tõdetud, et hübriidohtusid tuleb tõrjuda ning et julgeoleku valdkonnas on oluline tagada sise- ja välistegevuse suurem sidusus.

ELi juhid peavad julgeoleku- ja kaitseküsimusi Euroopa tulevikku käsitleval debatil keskseks teemaks[5]. Seda kinnitati ka 25. märtsi 2017. aasta Rooma deklaratsioonis, kus esitati nägemus ohutust ja turvalisest liidust, kelle ülesandeks on ühise julgeoleku ja kaitse tugevdamine. Euroopa Ülemkogu eesistuja, Euroopa Komisjoni president ja NATO peasekretär kirjutasid 8. juulil 2016 Varssavis alla ühisdeklaratsioonile, et anda ELi-NATO strateegilisele

[1] Ühisteatis Euroopa Parlamendile ja nõukogule „Hübriidohtudega võitlemise ühine raamistik – Euroopa Liidu lahendus“, JOIN (2016) 18 final.
[2] Nõukogu järeldused hübriidohtude vastase tegevuse kohta, pressiteade 196/16, 19. aprill 2016.
[3] Kõrge esindaja esitas selle Euroopa Ülemkogule 28. juunil 2016.
[4] COM(2016) 230 final, 20.4.2016.
[5] Euroopa Ülemkogu 16. septembri 2016. aasta Bratislava tegevuskava ning 27 liikmesriigi ja Euroopa Ülemkogu, Euroopa Parlamendi ja Euroopa Komisjoni juhtide 25. märtsi 2017. aasta Rooma deklaratsioon.

partnerlusele uut hoogu ja uus sisu. Ühisdeklaratsioonis on esile tõstetud seitse konkreetset valdkonda, sealhulgas hübriidohutõrje, milles tuleks kahe organisatsiooni vahelist koostööd süvendada. Seejärel kiitsid nii ELi nõukogu kui ka NATO nõukogu heaks 42 ühise ettepaneku rakendamise ja 2017. aasta juunis anti välja esimene aruanne, millest nähtub, et ettepanekute rakendamisel on tehtud juba märkimisväärseid edusamme[6].

2017. aasta juunis esitatud aruteludokumendis Euroopa kaitse tuleviku kohta[7] on tutvustatud eri stsenaariume selle kohta, kuidas tegeleda kasvavate julgeoleku- ja kaitseohtudega, millega Euroopa kokku puutub, ja kuidas parandada Euroopa enda kaitsevõimeid 2025. aastaks. Kõigi kolme stsenaariumi puhul käsitatakse julgeoleku- ja kaitsevaldkonda Euroopa projekti lahutamatu osana, selleks et kaitsta ja edendada meie huvisid kodus ja võõrsil. Euroopast peab saama julgeoleku tagaja ja ta peab järk-järgult hakkama enda julgeolekut ise tagama. Mitte ükski liikmesriik ei suuda eesseisvatele väljakutsetele üksi vastu astuda. Eeskätt käib see hübriidohutõrje kohta. Kaitse- ja julgeolekualane koostöö ei ole seega üks valikuvõimalus, see on hädavajalik sellise Euroopa loomiseks, mis oma kodanikke kaitseb.

Käesoleva aruande eesmärk on anda ülevaade sellest, mis on tehtud ja mis on kavas meetmete rakendamisel ühises raamistikus esitatud neljas valdkonnas: olukorrateadlikkuse parandamine, vastupanuvõime suurendamine, liikmesriikide ja liidu suutlikkuse suurendamine kriise ära hoida ja neile reageerida ning nendest koordineeritult taastuda ning NATOga koostöö süvendamine, et tagada meetmete vastastikune täiendavus. Seda lugedes tuleks arvesse võtta ka igakuiseid aruandeid tulemusliku ja tegeliku julgeolekuliidu poole liikumise kohta.

2. OHU HÜBRIIDSUSE ÄRATUNDMINE

Euroopa julgeolekukeskkonnas esineb hübriidtegevust järjest rohkem. See tegevus on muutumas intensiivsemaks: üha rohkem tekitavad muret valimistesse sekkumine, väärteabe levitamise kampaaniad, kuritahtlik kübertegevus ja asjaolu, et hübriidtegude toimepanijad üritavad radikaliseerida ühiskonna vastuvõtlikke liikmeid, et viimased nende eest tegutseksid. Haavatavus hübriidohtude suhtes ei piirdu riigipiiridega. EL ja NATO peavad hübriidohtudele reageerima koordineeritult. 2016. aasta aprillist saadik aset leidnud sündmused on näidanud, et kuigi ohtusid hinnatakse sageli veel isoleeritult, on liidus hakatud järjest enam mõistma ja möönma, et osa täheldatud tegevusest on olemuselt hübriidne ja et sellele tuleb reageerida koordineeritud meetmetega. EL jätkab jõupingutusi olukorrateadlikkuse ja koostöö parandamiseks.

<u>Meede 1</u>: liikmesriike kutsutakse algatama hübriidohtude uuringut, milles neid vajaduse korral toetab komisjon ja kõrge esindaja, et kindlaks määrata peamised haavatavused, sh spetsiifilised hübriidvormi näitajad, mis võivad riiklikke ja üleeuroopalisi struktuure ja võrke mõjutada.

Nõukogu on kokku kutsunud eesistujariigi sõprade rühma, mis koondab liikmesriikide asjatundjaid, et töötada välja ülduuring, mis aitaks neil paremini kindlaks teha hübriidohtudele omaseid põhinäitajaid, integreerida need varajase hoiatuse süsteemidesse ja olemasolevatesse riskihindamise mehhanismidesse ning neid vajaduse korral jagada. Kokku on lepitud rühma

[6] http://www.consilium.europa.eu/et/press/press-releases/2017/06/19-conclusions-eu-nato-cooperation
[7] Aruteludokument Euroopa kaitse tuleviku kohta, 7.6.2017, https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/reflection-paper-defence_et.pdf

pädevus ja töö on juba alanud. Ülduuring peaks valmima 2017. aasta lõpuks ja seejärel saab alustada tegelike uuringutega. Hübriidohtude vastased kaitsemeetmed peaksid olema üksteist vastastikku tugevdavad. Liikmesriikidel soovitatakse uuringud läbi viia võimalikult kiiresti, kuna nendest saab kasulikku teavet haavatavuse ja valmisoleku kohta kogu Euroopas.

a. TEADLIKKUSE PARANDAMINE

Oluline vahend ebakindluse vähendamiseks ja olukorrateadlikkuse parandamiseks on luureandmete analüüside ja hindamise jagamine. Viimase aasta jooksul on tehtud märkimisväärseid edusamme. Loodud on ELi hübriidohtude ühisüksus ja see on nüüd täielikult toimiv, asutatud on idanaabruse strateegilise kommunikatsiooni töörühm ja Soomes on käivitatud Euroopa Hübriidohutõrje Oivakeskus. Suurt tähelepanu on pööratud väärteabe ja propaganda levitamise vahendite ja hoobade analüüsile, kusjuures idanaabruse strateegilise kommunikatsiooni töörühm, hübriidohtude ühisüksus ja NATO teevad selles vallas tihedat koostööd. Sel teel paneme kindla aluse toimimisviisile, mille puhul muutub harjumuspäraseks sise- ja välisjulgeolekut ähvardavate ohtude analüüsimine ja hindamine läbi hübriidsuse prisma.

Hübriidohtude ühisüksus

Meede 2: täiendada ELi luureandmete analüüsi keskuse (EU INTCEN) praegust struktuuri ELi hübriidohtude ühisüksusega, mis suudaks hübriidohtude kohta salastatud ja avalikest allikatest pärit teavet vastu võtta ja analüüsida. Liikmesriike kutsutakse üles ELi hübriidohtude ühisüksusega koostöö tegemise ja suhtluse turvalisuse tagamiseks asutama hübriidohtudele spetsialiseerunud riiklikud kontaktpunktid.

ELi hübriidohtude ühisüksus on asutatud ELi luureandmete analüüsi keskuse osana ja selle ülesanne on võtta vastu ja analüüsida eri sidusrühmadelt saadud salastatud ja avalikest allikatest pärit teavet hübriidohtude kohta. Teabe analüüsimine jagatakse ELi siseselt ja liikmesriikide vahel ning selle tulemusena saadakse ELi otsustusprotsesside jaoks vajalikku teavet, sh teavet, mida kasutada julgeolekuriskide hindamiseks ELi tasandil. ELi sõjalise staabi luureosakond (EUMS INT) panustab ühisüksuse töösse sõjalise analüüsiga. Praeguseks on valminud üle 50 hindamise ja ülevaate hübriidohtudega seotud teemadel. Alates 2017. aasta jaanuarist on ühisüksus korrapäraselt koostanud väljaannet *Hybrid Bulletin*, milles analüüsitakse päevakorral olevaid ohtusid ja hübriidohtudega seotud küsimusi ning mida jagatakse otse ELi institutsioonides ja asutustes ja riiklike kontaktpunktidega[8]. Ühisüksus saavutas täieliku tegevusvõime plaanipäraselt 2017. aasta mais. Jätkuvad kontaktid töötajate tasandil NATO tööd alustava hübriidohtude analüüsi osakonnaga nii ühisüksuse loomisel saadud kogemuste jagamiseks kui ka teabevahetuseks (mis toimub täielikult kooskõlas salastatud teabe vahetamist reguleerivate ELi normidega). ELi hübriidohtude ühisüksus tegeleb praegu edaspidise koostöö süvendamiseks mõeldud algatuste kindlaks tegemisega ning mängib olulist rolli 2017. aasta sügiseks kavandatud ELi-NATO paralleelõppustel, kus kontrollitakse ELi hübriidohtude ühisüksuse reageerimisvõimet ja mille väljakujundamisel on arvesse võetud varasemaid õppetunde.

[8] Praeguseks on riiklikud kontaktpunktid nimetanud 21 liikmesriiki. Need on inimesed, kes töötavad liikmesriigi pealinnas poliitika kujundamise ja/või vastupanuvõimega seotud ülesannetes.

Strateegiline kommunikatsioon

Meede 3: kõrge esindaja uurib koos liikmesriikidega, kuidas proaktiivselt strateegilise teabevahetuse korraldamise võimet ajakohastada ja kooskõlastada ning meediaseire ja keelespetsialistide kasutamist optimeerida.

Viimastel kuudel on hakatud vastaste kahjustamiseks üha enam kasutama laiaulatuslikke väärteabekampaaniaid ja libauudiste süstemaatilist levitamist sotsiaalmeedias. Nende inimeste puhul, kelle jaoks sotsiaalmeedia on oluliseks teabeallikaks, võib teave, mis paistab olevat usaldusväärne ja pärinevat autoriteetsest allikast, üldsuse arvamust mõjutada teatavate isikute, organisatsioonide või valitsuste kasuks. Selle hübriidtaktika üldisem eesmärk on tekitada segadust meie ühiskonnas ja seada halba valgusesse demokraatlikult valitud valitsusi ning meie ühiskondlikke struktuure, institutsioone ja valimisi. Libauudiseid levitatakse sageli veebiplatvormide kaudu (vt ka meede 17). Komisjon ja kõrge esindaja avaldavad heameelt meetmete üle, mida veebiplatvormid ja uudiseid tootvad meediaväljaannete avaldajad on viimasel ajal väärteabe leviku piiramiseks võtnud. Komisjon soodustab ka edaspidi selliste vabatahtlike meetmete võtmist.

Kõrge esindaja on kokku kutsunud idanaabruse strateegilise kommunikatsiooni töörühma, mis prognoosib väärteabe levitamise juhtumeid ja kampaaniaid ning reageerib nendele. See parandab oluliselt liidu poliitika alast teavitustegevust ELi idanaabruses ja tugevdab meediakeskkonda nendes riikides. Viimase kahe aasta jooksul on töörühm avastanud üle 3000 erineva väärteabe levitamise juhtumi 18 keeles. Peatselt võetakse kasutusele uus, veebipõhise otsinguvõimalusega veebisait *„#EUvsdisinformation“*. Seeläbi paraneb kasutajate juurdepääs teabele märkimisväärselt. Ent uurimistöö ja analüüsid näitavad, et väärteabe levitamiseks kasutatavate kanalite ja igapäevaselt edastatavate sõnumite hulk on palju suurem. Programmist „Horisont 2020“ rahastatava EU-STRAT projekti raames analüüsitakse poliitikat ja meediaväljaandeid idapartnerluse riikides.

Kõrge esindaja kutsub liikmesriike üles strateegilise kommunikatsiooni töörühmade tegevust toetama, et hübriidohtude levimist tõhusamalt tõrjuda. See aitab lõunapoolse strateegilise kommunikatsiooni töörühmal parandada teabevahetust ja teavitustegevust araabia riikides, muu hulgas edastades teavet araabia keeles, murdes müüte ning esitades tõeseid fakte Euroopa Liidu ja tema poliitika kohta. Suhtlemine kohalike ajakirjanikega aitab tagada, et uudised on kohaliku tarbija jaoks kultuuriliselt kohandatud. Mõlema töörühma eesmärk on ELi hübriidohtude ühisüksuse abiga toetada ja täiendada liikmesriikide pingutusi selles valdkonnas. Lisaks sellele kaasrahastab komisjon Euroopa strateegilise kommunikatsiooni võrgustikku, mis on 26 liikmesriigist koosnev koostöövõrgustik, kus jagatakse analüüse, häid tavasid ja ideid, mis puudutavad strateegilise kommunikatsiooni kasutamist võitluses vägivaldse äärmuslusega, sealhulgas väärteavet.

Hübriidohtudega võitlemise tippkeskus

Meede 4: liikmesriike kutsutakse üles kaaluma hübriidohtudega võitlemise tippkeskuse loomist.

Vastusena üleskutsele luua tippkeskus asutati 2017. aasta aprillis Soomes Euroopa Hübriidohutõrje Oivakeskus. Keskuse liikmed on 10 ELi liikmesriiki[9], Norra ja USA ning nii

[9] Soome, Prantsusmaa, Saksamaa, Läti, Leedu, Poola, Rootsi, Ühendkuningriik, Eesti, Hispaania.

Euroopa Liitu kui ka NATO-t on kutsutud juhtnõukogu toetama[10]. Keskuse tegevussuunad on strateegilise dialoogi edendamine ning uurimistöö ja analüüs koostöös huvitatud ringkondadega, et parandada vastupanuvõimet ja reageerimissuutlikkust hübriidohtude tõrjumisel. Keskuses hakatakse tulevikus korraldama ka hübriidõppuseid. Keskus on juba sisse seadnud tihedad sidemed ELi hübriidohtude ühisüksusega ja nende kahe organisatsiooni töö peaks teineteist täiendama. EL hindab praegu, mil viisil ta saaks keskusele konkreetset tuge pakkuda.

b. VASTUPANUVÕIME SUURENDAMINE

Ühises raamistikus on (nt transpordi-, kommunikatsiooni-, energiavarustuse, rahandus- või piirkondliku julgeolekutaristu) vastupanuvõime seatud ELi tegevuses kesksele kohale, selleks et seista vastu propaganda- ja teabekampaaniatele, katsetele kahjustada ettevõtlust, ühiskonda ja majandusvoogusid ning IT- ja kübertaristu vastastele rünnakutele. Vastupanuvõime tugevdamist peetakse ennetavaks ja heidutavaks meetmeks, et ühiskonda tugevamaks muuta ja hoida ära kriiside laienemist nii ELi sees kui ka sellest väljaspool. ELi lisaväärtus seisneb liikmesriikide ja partnerite abistamises vastupanuvõime suurendamisel, tuginedes suurele hulgale olemasolevatele vahenditele ja programmidele. Märkimisväärseid edusamme on tehtud meetmete osas, millega saavutada vastupanuvõime suurendamine sellistes valdkondades nagu küberjulgeolek, elutähtis taristu, finantssüsteemi kaitsmine ebaseadusliku kasutamise eest ning vägivaldse äärmusluse ja radikaliseerumise vastu võitlemise algatused.

Elutähtsa taristu kaitse

Meede 5: koostöös liikmesriikide ja sidusrühmadega määrab komisjon kindlaks ühised töövahendid (sh näitajad), mis aitaksid asjaomastes sektorites elutähtsat infrastruktuuri hübriidohtude vastu kaitsta ja nende suhtes vastupanuvõimet parandada.

Elutähtsate infrastruktuuride kaitse Euroopa programmi (EPCIP) raames jätkas komisjon tööd, selleks et määrata kindlaks ühised töövahendid (sh haavatavuse näitajad), mis aitaksid asjaomastes sektorites parandada elutähtsa taristu vastupanuvõimet hübriidohtude suhtes. 2017. aasta mais korraldas komisjon õpikoja, kus käsitleti elutähtsat taristut ähvardavaid hübriidohtusid ning milles osalesid peaaegu kõik liikmesriigid, elutähtsa taristu käitajad, ELi hübriidohtude ühisüksus ja vaatlejana NATO. Kokku lepiti ühises tegevuskavas ja edasistes sammudes, tuginedes küsimustikule, mis saadeti liikmesriikide ametiasutustele. Komisjon konsulteerib sidusrühmadega uuesti sügisel, selleks et 2017. aasta lõpuks näitajates kokku leppida.

Euroopa Kaitseagentuur tegeleb sellega, et kindlaks teha ühisvõimete ja ühiste teadusuuringute puudujäägid, mis tulenevad energiataristu ja kaitsevõime omavahelistest seostest. Euroopa Kaitseagentuur koostab 2017. aasta sügisel kontseptsioondokumendi ja valmistab ette tervikliku metoodika katsemeetmed.

ELi energiavarustuskindluse parandamine

Meede 6: komisjon toetab koostöös liikmesriikidega pingutusi energiaallikate mitmekesistamiseks ning tuumainfrastruktuuride vastupanuvõimet suurendatavate ohutus- ja julgeolekustandardite edendamiseks.

[10] Teised ELi liikmesriigid ja NATO liitlased võivad keskusega ühineda.

Komisjon esitas 2016. aasta detsembris varustuskindluse paketis konkreetsed ettepanekud ning 2017. aasta aprillis saavutasid nõukogu ja Euroopa Parlament kokkuleppe uue gaasivarustuskindluse määruse üle, mille eesmärk on ära hoida gaasivarustuse kriise. Uute õigusnormidega tagatakse piirkondlikult koordineeritud ühine lähenemisviis varustuskindluse meetmetele liikmesriikide hulgas. See aitab ELil olla gaasi puudujäägi tekkimiseks paremini ette valmistatud ja seda paremini hallata kriisi või hübriidrünnaku korral. Esimest korda kohaldatakse solidaarsuse põhimõtet: liikmesriigid saavad ränga kriisi või rünnaku korral naabreid aidata, nii et Euroopa majapidamised ja ettevõtted ei kannataks elektrikatketuste tõttu.

Samuti on EL vastavalt energialiidu raamstrateegiale ja Euroopa energiajulgeoleku strateegiale liikunud edasi oluliste projektidega energiatarne teede ja allikate mitmekesistamiseks. Näiteks lõunapoolses gaasikoridoris toimuvad ehitustööd kõigis suuremates torujuhtmeprojektides: Lõuna-Kaukasuse torujuhtme, Anatoolia ja Aadria mere torujuhtmete laiendamine, Shah Deniz II tootmisetapi torustiku laiendamine ning lõunapoolse gaasikoridori laiendamine Kesk-Aasiasse, eeskätt Türkmenistani. Veeldatud maagaasi (LNG) import Euroopasse kasvab ja imporditakse uutest riikidest, nt USAst. Leedu terminali näide annab tunnistust sellest, kuidas projektidega energiavarustuse mitmekesistamiseks saab vähendada sõltuvust ühestainsast tarnijast. Suuremad pingutused energiasäästu vallas ja kohalike energiaallikate, eelkõige taastuvenergia parem kasutamine aitavad samuti kaasa energiavarustuse kanalite ja energiaallikate mitmekesistamisele.

Tuumaohutuse valdkonnas toetab komisjon aktiivselt, eeskätt liikmesriikide ametiasutustele ja tuumaohutust reguleerivatele asutustele õpikodade korraldamise kaudu, kahe, tuumaohutuse ja põhiliste ohutusnormide direktiivi sidusat ja tulemuslikku rakendamist. Liikmesriigid peavad direktiivid oma õigusesse üle võtma vastavalt 2017. ja 2018. aasta lõpuks. Lisaks sellele aitab tuumaohutust suurendada ka Euratomi teadus- ja koolitusprogramm.

Transpordi ja tarneahela julgeolek

Meede 7: komisjon jälgib ohtude esilekerkimist kogu transpordisektoris ja ajakohastab vajaduse korral õigusakte. ELi merendusjulgeoleku strateegia ning ELi tollivaldkonna riskijuhtimise strateegia ja tegevuskava rakendamisel uurivad komisjon ja kõrge esindaja koostöös liikmesriikidega (vastavate pädevuste piires), kuidas hübriidohtude korral reageerida, eriti olukorras, kui ohus on elutähtis transpordiinfrastruktuur.

Kooskõlas julgeolekuliidu teatisega panustab komisjon julgeolekuriskide hindamisse ELi tasandil koos liikmesriikide, ELi luureandmete analüüsi keskuse ja asjaomaste ametitega, et avastada transpordi turvalisust ähvardavaid ohtusid ning toetada tulemuslike ja proportsionaalsete riski vähendamise meetmete väljatöötamist. Malaysia Airlines'i lennu MH17 allatulistamine Ida-Ukraina kohal 2014. aastal tõi teravalt esile konfliktipiirkondadest üle lendamisega seotud riski. Vastavalt konfliktipiirkondi käsitleva Euroopa kõrgetasemelise töökonna[11] soovitustele töötas komisjon liikmesriikide lennundus- ja julgeolekuekspertide ning EEAS-i toel välja „ELi ühise riskihindamise" metoodika, mis võimaldab vahetada salastatud teavet ja saada ühise ülevaate riskidest. 2017. aasta märtsis andis Euroopa Lennundusohutusamet (EASA) ELi ühise riskihindamise tulemuste põhjal välja esimese

[11] https://www.easa.europa.eu/system/files/dfu/208599_EASA_CONFLICT_ZONE_CHAIRMAN_REPORT_no_B_update.pdf

konfliktipiirkondade infolehe *Conflict Zones Information Bulletin*[12]. Komisjon kaalub lennundusohutuse valdkonnas teostatava riskihindamise laiendamist ka teistele transpordiliikidele (nt raudteetransport, meretransport). Sellekohased ettepanekud esitatakse 2018. aastal. 2017. aasta juunis algatasid komisjon, Euroopa välisteenistus ja liikmesriigid raudteetranspordi turvalisuse riskihindamise, et teha kindlaks puudused ja võimalikud riski vähendamise meetmed.

Lennundusohutuse ja lennuliikluse korraldamise edendamiseks on tehtud suuri jõupingutusi ka 7. raamprogrammi ja programmi „Horisont 2020“ julgeolekualastes teadusprojektides. Tsiviillennunduse valdkonnas töötab komisjon koos Euroopa Lennundusohutusameti ja sidusrühmadega kahe uue küberjulgeolekut tugevdava algatuse kallal, mis on seotud ka hübriidohtude tõrjumisega: lennundusvaldkonna infoturbeintsidentidega tegeleva rühma loomine ja ühisettevõttes Euroopa lennuliikluse uue põlvkonna juhtimissüsteemi (SESAR) väljaarendamiseks küberjulgeoleku töökonna asutamine, mis vastutaks ühtse Euroopa taeva lennuliikluse korraldamise eest. Euroopa Kaitseagentuur edastab lennunduse küberjulgeolekuga seotud sõjalist teavet ühisettevõttele SESAR ja Euroopa Lennundusohutusametile küberjulgeoleku strateegilise koordineerimise platvormi kaudu, mis aitab liikmesriikide ja lennundusettevõtjate nõudel koordineerida ELi tasandil kõiki tegevusi lennunduse vallas. Kooskõlas lennunduse küberjulgeoleku tegevuskavaga viis Euroopa Lennundusohutusamet 2016. aastal läbi kehtivate õigusnormide puuduste analüüsi ning asutas Euroopa lennunduse küberjulgeoleku keskuse ja määratles selle ülesanded. Keskus on nüüd tööle hakanud ning teeb koostööd ELi institutsioonide ja ametite infoturbeintsidentidega tegeleva rühmaga (CERT-EU) (vastastikuse mõistmise memorandum alla kirjutatud 2017. aasta veebruaris) lennundusvaldkonna ohuanalüüside koostamisel ja Euroopa Lennuliikluse Ohutuse Organisatsiooniga (EUROCONTROL) (vastu on võetud koostöökava). Loomisel on veebisait avalikest allikatest pärineval teabel põhinevate analüüside jagamiseks. 2017. aasta sügisel võetakse vastu standardimisprogramm ja võetakse kasutusele turvaline teabevahetussüsteem.

Riskijuhtimine tollivaldkonnas

Tollivaldkonnas tegeleb komisjon põhiliselt lasti käsitleva eelteabe ja tolliasutuste riskijuhtimissüsteemi põhjaliku uuendamisega. See hõlmab kõiki tolliriske, sealhulgas riske, mis on seotud rahvusvaheliste tarneahelate julgeolekut ja terviklikkust ning asjaomast elutähtsat taristut ähvardavate ohtudega (nt otsesed ohud, mida meresadamatele, lennujaamadele või maapiirile põhjustab imporditud kaup). Uuendamise eesmärk on, et ELi tolliasutused saaksid kauplejatelt kogu vajaliku teabe kauba liikumise kohta, et nad saaksid seda teavet tulemuslikumalt liikmesriikide vahel jagada, et nad kohaldaksid nii ühiseid kui ka liikmesriigipõhiseid riskieeskirju ning et nad saaksid kahtlased saadetised tõhusamalt välja sõeluda, tehes tihedamat koostööd teiste asutustega, eeskätt teiste õiguskaitse- ja julgeolekuasutustega. Komisjonipoolse uuenduse rakendamiseks vajalik IT-arendus on praegu algetapis ja asjaomased investeeringud käivitatakse kesktasandil lähikuudel.

Kosmos

Meede 8: kosmosestrateegia ja Euroopa kaitsealase tegevuskava kontekstis teeb komisjon ettepaneku suurendada kosmoseinfrastruktuuri vastupanuvõimet hübriidohtude suhtes, eelkõige kosmose jälgimise ja seire ulatuse võimaliku laiendamisega, nii et need hõlmaksid hübriidohte,

[12] https://ad.easa.europa.eu/czib-docs/page-1

Euroopa tasandil järgmise põlvkonna GovSatComi ettevalmistamisega ja usaldusväärsest aja sünkroniseerimisest sõltuvates elutähtsates infrastruktuurides Galileo kasutuselevõtuga.

Riiklikku satelliitsidet (GovSatCom) ning kosmose jälgimist ja seiret reguleeriva raamistiku väljatöötamisel 2018. aastal lisab komisjon hübriidohtudele vastupanuvõimega seotud aspektid oma hinnangusse. Kooskõlas kosmosestrateegiaga hindab komisjon Galileo ja Copernicuse arendamise kavandamisel võimalusi kasutada neid teenuseid elutähtsa taristu haavatavuse vähendamisel. Hindamisaruanne peaks valmima 2017. aasta sügisel ning ettepanek Copernicuse ja Galileo programmide järgmise põlvkonna kohta 2018. aastal. Euroopa Kaitseagentuur töötab võimete arendamise koostööprojektidega kosmosepõhise side, sõjalise positsioneerimise, navigatsiooni ja ajamääramise ning Maa seire valdkondades. Kõikide projektide puhul pööratakse praeguste ja uute hübriidohtude valguses põhitähelepanu vastupanuvõime tagamise nõuetele.

Kaitsevõime

Meede 9: kõrge esindaja, keda vajaduse korral toetavad liikmesriigid, pakub koostöös komisjoniga välja projekte ELi kaitsevõime kohandamiseks ning eelkõige ühte või mitut liikmesriiki ähvardavate hübriidohtudega võitlemisel ELi võimaliku panuse suurendamiseks.

2016. ja 2017. aastal viis Euroopa Kaitseagentuur koos komisjoni, Euroopa välisteenistuse ja liikmesriikide ekspertidega läbi kolm hübriidohtudega seotud stsenaariumi käsitlevat lauaõppust. Õppuste tulemusi võetakse arvesse võimearendusplaani läbivaatamisel, nii et hübriidohtude tõrjeks vajalike oluliste võimete arendamine integreeritakse ELi uutesse võimearenduse prioriteetidesse. 2005. aasta sõjaliste vajaduste kataloogi läbivaatamisel arvestatakse hübriidohtude mõõtmega. 2017. aasta aprillis valmis Euroopa Kaitseagentuuris analüüsiaruanne elutähtsa sadamataristu vastu suunatud hübriidrünnakute sõjalisest mõjust, mida arutatakse õpikojas merendusekspertidega 2017. aasta oktoobris. 2018. aastaks on kavandatud erianalüüsi koostamine sõjaväe rollist minidroonide tõrjel. Lisaks sellele on võimalik, et alates 2019. aastast saab Euroopa Kaitsefondist rahastada liikmesriikide poolt kindlaks tehtud hübriidohtude vastase vastupanuvõime tugevdamiseks mõeldud prioriteetsete võimete arendamist. Komisjon kutsub kaasseadusandjaid üles tagama õigusaktide kiire vastuvõtmise ja liikmesriike esitama võimearendusprojektide ettepanekuid, et tugevdada ELi vastupanuvõimet hübriidohtude suhtes.

Meede 10: koostöös liikmesriikidega parandab komisjon olemasolevate valmisoleku- ja kooskõlastusmehhanismide (eelkõige terviseohutuse komitee) raames hübriidohtudega seotud teadlikkust ja vastupanuvõimet.

Selleks et parandada valmisolekut ja vastupanuvõimet hübriidohtudele vastu seismiseks, sealhulgas suurendada suutlikkust tervishoiu- ja toiduga varustamise süsteemides, toetab komisjon liikmesriike koolituse ja simulatsiooniõppuste kaudu ning hõlbustades kogemuste vahetamist ja rahastades ühismeetmeid. See toimub eeskätt tõsiseid piiriüleseid terviseohtusid käsitleva ELi tervisekaitse raamistiku kohaselt ning vastavalt rahvatervise programmile rahvusvaheliste tervise-eeskirjade rakendamisel. Viimased kujutavad endast 196 riigi, kaasa arvatud liikmesriikide suhtes siduvaid õigusakte, mille eesmärk on kõikjal maailmas tõkestada piiriüleseid akuutseid ohtusid rahvatervisele ja neile reageerida. Selleks et kontrollida valdkondadevahelist valmisolekut ja reageerimist tervishoiusektoris, viivad komisjoni talitused 2017. aasta sügisel läbi keerukaid ja mitmemõõtmelisi hübriidohtusid käsitleva õppuse. Komisjon ja liikmesriigid valmistavad ette vaktsineerimisalast ühismeedet, mis käsitleb ka vaktsiinide pakkumise ja nõudluse prognoosimist ning uuenduslike

vaktsiinitootmise protsesside alaseid teadusuuringuid eesmärgiga tugevdada vaktsiinidega varustatust ja parandada terviseturvet ELi tasandil (2018–2020). Samuti teeb komisjon koostööd Euroopa Toiduohutusameti ning Haiguste Ennetamise ja Tõrje Euroopa Keskusega, et võtta kasutusele täiustatud teaduslikud uurimismeetodid terviseohtude täpsemaks tuvastamiseks ja nende põhjuste väljaselgitamiseks ning seekaudu toiduohutusega seotud haiguspuhangute kiireks haldamiseks. Komisjon on asutanud teadusuuringute rahastajate võrgustiku – infektsioonhaigusteks valmistumise teadusuuringute ülemaailmne koostöövõrgustik –, et tagada iga suurema haiguspuhangu korral koordineeritud teaduspõhine reageerimine 48 tunni jooksul.

<u>Meede 11</u>: komisjon julgustab liikmesriike looma kiiremas korras 28 CSIRTi ja CERT-EUd (ELi institutsioonide infoturbeintsidentidega tegelev rühm) ühendava võrgu ning strateegilise koostöö raamistiku ning kasutama täiel määra ära sellest tulenevaid võimalusi. Komisjon peaks liikmesriikidega kooskõlastades teabe, ekspertide ja kiirreageerimisvõime koondamiseks tagama, et küberohtude teemalised valdkondlikud algatused (nt lennunduses, energia vallas, merenduses) oleksid võrgu- ja infoturbe direktiivis käsitletud võimete seisukohast järjepidevad.

Hiljutised üleilmsed küberrünnakud, mille käigus on kasutatud tuhandete arvutisüsteemide halvamiseks luna- ja pahavara, on taas osutanud vajadusele tõhustada kiiresti ELi kübervastupidavuse ja julgeolekumeetmeid. Komisjon ja kõrge esindaja vaatavad praegu läbi ELi 2013. aasta küberjulgeoleku strateegiat. Läbivaatamine kuulutati välja digitaalse ühtse turu vahekokkuvõttes ja 2017. aasta septembris on kavas vastu võtta sellega seotud pakett. Eesmärk on tõrjuda neid ohtusid tõhusamate sektoriüleste meetmetega ning suurendada sel viisil usaldust digitaalühiskonna ja -majanduse vastu. Ühtlasi vaadatakse läbi Euroopa Liidu Võrgu- ja Infoturbeameti (ENISA) ülesanded, et määrata kindlaks selle roll muutunud küberjulgeoleku tingimustes. Euroopa Ülemkogu[13] väljendas heameelt komisjoni kavatsuse üle küberjulgeoleku strateegia läbi vaadata.

Küberjulgeoleku direktiivi[14] vastuvõtmisega 2016. aasta juulis astuti oluline samm kübervastupidavuse suurendamise suunas ELi tasandil. Direktiiviga kehtestatakse esimesed kogu ELi hõlmavad küberjulgeolekunormid, parandatakse küberjulgeolekuvõimet ja tugevdatakse liikmesriikide koostööd. Samuti tehakse sellega elutähtsates sektorites tegutsevatele ettevõtetele kohustuseks võtta asjakohaseid turvameetmeid ja teatada pädevatele riiklikele asutustele mis tahes raskest küberintsidendist. Selliste sektorite hulka kuuluvad energia-, transpordi-, vee-, tervishoiu-, pangandus- ja finantsturgude taristu. Internetipõhiste kauplemiskohtade, pilvandmetöötlusteenuste ja otsingumootorite puhul tuleb võtta sarnaseid meetmeid. Direktiivi sektori- ja piiriülese järjepideva rakendamise tagab küberjulgeoleku koostöörühm, mille komisjon lõi 2016. aastal ja mille ülesanne on hoida ära turu killustumine. Seepärast käsitatakse küberjulgeoleku direktiivi raamistikuna, millest tuleb lähtuda sellealaste algatuste tegemisel mis tahes sektoris. Lisaks luuakse direktiiviga küberturbe intsidentide lahendamise üksuste (CSIRTide) võrgustik, mis ühendab kõiki asjaomaseid sidusrühmi. Samal ajal jälgivad komisjon ja CERT-EU tähelepanelikult küberohtude olukorda ja vahetavad riiklike asutustega teavet, et tagada küberrünnaku korral ELi institutsioonide infotehnoloogiasüsteemide turvalisus ja vastupidavus. 2017. aasta mais toimunud Wannacry lunavaraintsidendi käigus sai võrgustik esimese võimaluse nõustamise kujul operatiivolukorras teavet vahetada ja koostööd teha. ELi infoturbeintsidentidega tegelev rühm

[13] Euroopa Ülemkogu järeldused, 22.–23. juuni 2017.
[14] Euroopa Parlamendi ja nõukogu 6. juuli 2016. aasta direktiiv (EL) 2016/1148 meetmete kohta, millega tagada võrgu- ja infosüsteemide turvalisuse ühtlaselt kõrge tase kogu liidus (ELT L 194, 19.7.2016, lk 1).

pidas tihedalt sidet ka Europoli juures tegutseva küberkuritegevuse vastase võitluse Euroopa keskusega (EC3), rünnakust mõjutatud riikide küberturbe intsidentide lahendamise üksustega (CSIRTid), küberkuritegevusega võitlevate üksustega ja olulisemate tööstuspartneritega, et leevendada ohtu ja pakkuda abi ohvritele. Tänu riiklike olukorra aruannete vahetamisele tagati ühine olukorrateadlikkus kogu ELis. Saadud kogemused võimaldasid võrgustikul paremini valmistuda järgmisteks intsidentideks, näiteks NonPetya rünnakuks. Samuti tehti kindlaks mitu probleemi ja tegeletakse nende lahendamisega.

***Meede 12*: komisjon teeb liikmesriikidega kooskõlastades küberjulgeoleku avaliku ja erasektori partnerluse raames koostööd tööstuseharudega, et välja töötada ja katsetada tehnoloogiaid, mis kasutajaid ja infrastruktuure hübriidohtudes sisalduva küberkomponendi vastu paremini kaitseks.**

Koordineerides oma tegevust liikmesriikidega, kirjutas komisjon 2016. aasta juulis tööstusharuga alla lepingulisele küberjulgeoleku avaliku ja erasektori partnerlusele, mille tulemusena investeeritakse ELi teadus- ja innovatsiooniprogrammist „Horisont 2020“ kuni 450 miljonit eurot, et töötada välja ja katsetada tehnoloogiaid, mis kaitseksid kasutajaid ja taristuid paremini küber- ja hübriidohtude eest. Partnerluse tulemusena on koostatud esimene üleeuroopaline strateegiline teadusuuringute kava, milles keskendutakse elutähtsa taristu ja kodanike vastupanuvõime suurendamisele küberrünnakute suhtes. Tänu partnerlusele on sidusrühmade tegevus koordineeritum, mis on muutnud küberjulgeoleku rahastamise programmist „Horisont 2020“ tõhusamaks ja tulemuslikumaks. Samal ajal tegeletakse partnerluse raames küsimustega, mis on seotud info- ja kommunikatsioonitehnoloogia küberjulgeolekualase sertifitseerimisega, ning lahenduste otsimisega küberjulgeolekuoskustega töötajate suure puuduse leevendamiseks tööturul. Kuna tsiviilvaldkonnas on suur vajadus teadusuuringute järele ja kaitsevaldkonnalt eeldatakse suurt vastupanuvõimet, osaleb Euroopa Kaitseagentuuri küberuuringute ja -tehnoloogia rühm teadusuuringutes, mida tehakse Euroopa küberjulgeoleku organisatsiooni strateegiliste teadusuuringute ja innovatsiooni kavas osutatud valdkondades.

***Meede 13*: komisjon avaldab aruka võrgu vara omanike jaoks suunised nende seadmete küberjulgeoleku parandamiseks. Komisjon kaalub elektrituru korralduse algatuse kontekstis võimalust teha riskideks valmimisoleku kava ettepanek ning esitada koos sellega menetluseeskirjad (sh küberrünnakute ärahoidmise ja leevendamise eeskirjad), mis tagaks kriisi ajal teabe jagamise ja kõikide liikmesriikide solidaarsuse.**

Energiasektoris on komisjon küberjulgeoleku strateegia ettevalmistamiseks loonud energiaekspertide küberjulgeoleku platvormi, mille kaudu tõhustatakse küberjulgeoleku direktiivi rakendamist. 2017. aasta veebruaris tehtud uuringus, mis toetab platvormi tehtavat tööd, osutatakse parimale võimalikule tehnikale arukate mõõtmissüsteemide küberjulgeolekutaseme tõstmiseks. Ühtlasi on komisjon loonud ELi keskuse vahejuhtumite ja ohtude kohta teabe jagamiseks (ITIS). Tegu on veebipõhise platvormiga, mille raames analüüsitakse ja jagatakse energiasektoris küberohtude ja -intsidentidega seotud teavet.

Finantssektori vastupanuvõime suurendamine hübriidohtude suhtes

Meede 14: komisjon edendab ja lihtsustab koostöös ENISA,[15] liikmesriikide, asjaomaste rahvusvaheliste, Euroopa ja riiklike asutuste ning finantsinstitutsioonidega ohtude kohta teabe jagamise platvorme ja võrgustikke ning uurib sellise teabe vahetamist takistavaid tegureid.

Komisjon tõdes, et küberrünnakud on üks suurematest ohtudest finantsstabiilsusele ja vaatas seoses sellega läbi ELis makseteenuste valdkonnas rakendatava õigusraamistiku. Läbivaadatud makseteenuste direktiiv[16] sisaldab uusi sätteid, millega tõhustatakse maksevahendite turvalisust ja kliendi tugevat autentimist, et vähendada pettust, eelkõige internetimaksete puhul. Uut õigusraamistikku hakatakse kohaldama 2018. aasta jaanuaris. Praegu tegeleb komisjon reguleerivate tehniliste standardite väljatöötamisega, mis on kavas avaldada 2017. aasta lõpus ning milles käsitletakse kliendi tugevat autentimist ja ühiseid turvalisi teabevahetuskanaleid, et tagada maksetehingute turvalisus. Seejuures abistab komisjoni Euroopa Pangandusjärelevalve ja konsulteeritakse sidusrühmadega. Rahvusvahelisel tasandil on komisjon teinud G7 partneritega tihedat koostööd G7 finantssektori küberjulgeoleku aluspõhimõtete kindlaksmääramiseks, mille kiitsid 2016. aasta oktoobris heaks G7 rahandusministrid ja keskpankade presidendid. Põhimõtted on ette nähtud (avalik- ja eraõiguslike) finantssektori ettevõtjatele ja toetavad finantssektoris koordineeritud lähenemisviisi küberjulgeolekule, et tulla ühiselt toime küberohtude, sealhulgas nende sagenemise ja keerukamaks muutumisega.

Transpordisektor

Meede 15: komisjon ja kõrge esindaja uurivad (vastavate pädevuste piires) liikmesriikidega kooskõlastades, milliseid reageerimismeetmeid hübriidohtude korral rakendada, eriti kui küberrünnakutega ohustatakse transpordisektori toimimist.

ELi merendusjulgeoleku strateegia tegevuskava[17] aitab saada üle teabevahetuses esinevast kapseldumisest ning toetab vahendite ühist kasutamist tsiviil- ja sõjalise võimu poolt. Kogu valitsemist hõlmav lähenemisviis on parandanud eri osaliste koostööd. 2017. aasta lõpuks peaks valmima komisjoni ja Euroopa välisteenistuse ühine tsiviil- ja sõjalise otstarbega strateegiliste teadusuuringute tegevuskava, kusjuures viimases õpitoas käsitletakse elutähtsate meretaristute kaitset. See töö võiks tulevikus hõlmata ka selliseid esilekerkivaid ohtusid veealustele torujuhtmetele, elektrienergia ülekandekaablitele ning kiudoptilistele ja tavapärastele sidekaablitele, mis tulenevad territoriaalvetest väljaspool toimuvast sekkumisest.

Hiljutises uuringus[18] hinnati piirivalvega tegelevate riiklike asutuste võimet teha riskihinnanguid. Hinnangus tehti kindlaks kõige suuremad takistused koostöö tegemisel ja anti praktilisi soovitusi, kuidas saaks ELi ja riikliku tasandi merendusasutuste koostööd selles valdkonnas parandada. Riskihinnangute tegemine on väga oluline, et tõrjuda merendusohtusid, ja veelgi vajalikum hübriidohtude hindamiseks ja ärahoidmiseks, sest nende puhul tuleb arvesse võtta suuremat arvu ja mitmetahulisemaid tegureid. Uuringu tulemused

[15] Euroopa Liidu Võrgu- ja Infoturbeamet.
[16] Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. novembri 2015. aasta direktiiv (EL) 2015/2366 makseteenuste kohta siseturul (ELT L 337, 23.12.2015, lk 35).
[17] http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-17002-2014-INIT/et/pdf ja 21. juunil 2017 liikmesriikidele esitatud teine aruanne merendusjulgeoleku tegevuskava rakendamise kohta.
[18] Uuring „Hinnang piirivalvega tegelevate riiklike asutuste võimele teha riskihinnanguid“, 2017, https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/documentation/studies.

esitatakse erinevatel piirivalvega seotud foorumitel, et antud soovitusi saaks hinnata ja rakendada, eesmärgiga tihendada selles valdkonnas toimuvat koostööd, eelkõige valmisolekut hübriidohtudeks ja nendele reageerimist.

Terrorismi rahastamise vastu võitlemine

Meede 16: komisjon panustab terrorismi rahastamise vastase võitluse tegevuskava rakendamisel ka hübriidohtude vastasesse võitlusesse.

Hübriidtegude toimepanijad ja nende toetajad vajavad oma kavatsuste elluviimiseks rahalisi vahendeid. Jõupingutused, mida EL teeb kuritegevuse ja terrorismi rahastamise vastu võitlemiseks Euroopa julgeoleku tegevuskava raames, ning terrorismi rahastamise vastane tegevuskava võivad hübriidohutõrjele samuti kaasa aidata. 2016. aasta detsembris esitas komisjon kolm seadusandlikku ettepanekut, milles käsitletakse muu hulgas kriminaalkaristusi rahapesu ja ebaseaduslike sularahamaksete eest ning varade külmutamist ja konfiskeerimist[19]. Kõik liikmesriigid pidid 26. juuniks 2017 võtma üle neljanda rahapesu vastase võitluse direktiivi[20] ning 2016. aasta juulis esitas komisjon vastava seadusandliku ettepaneku, et seda lisameetmetega[21] täiendada ja tõhustada.

26. juunil 2017 esitas komisjon neljanda rahapesu vastase võitluse direktiivi kohase riigiülese riskihinnangu. Lisaks esitas ta ettepaneku võtta vastu määrus, millega hoitakse ära kolmandatest riikidest ebaseaduslikult eksporditud kultuuriväärtuste import ELi ja ladustamine ELis[22]. Komisjon hindab praegu vajadust võimalike lisameetmete järele terrorismi rahastamise jälgimiseks ELis ja annab sellest aru aasta lõpupoole. Ühtlasi vaatab komisjon läbi õigusakti, mis käsitleb võitlust pettuse ja mitterahaliste maksevahendite võltsimise vastu[23].

Kaheksandas eduaruandes tulemusliku ja tegeliku julgeolekuliidu suunas liikumise kohta kirjeldatakse üksikasjalikumalt terrorismi rahastamise vastase tegevuskava rakendamise olukorda.

ELi ühiste väärtuste ning kaasava, avatud ja vastupidava ühiskonna toetamine

Radikaliseerumise ja vägivaldse äärmusluse suhtes vastupanuvõime suurendamine

Välisjõud võivad teatavate rühmade toetamise või rühmadevaheliste konfliktide õhutamise teel põhjustada usulist ja ideoloogilist radikaliseerumist ning etnilisi ja vähemuskonflikte. Esile on kerkinud uued probleemid, näiteks üksi tegutsevate terroristidega seotud ohud, uued radikaliseerumise viisid, mis võivad muu hulgas olla seotud rändekriisiga, paremäärmusluse (sealhulgas rändajate vastu suunatud vägivalla) kasv ja polariseerumise ohud. Kuigi

[19] Kolmas eduaruanne tulemusliku ja tegeliku julgeolekuliidu suunas liikumise kohta (COM(2016) 831 final).

[20] Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. mai 2015. aasta direktiiv (EL) 2015/849, mis käsitleb finantssüsteemi rahapesu või terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise tõkestamist ning millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EL) nr 648/2012 ja tunnistatakse kehtetuks Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2005/60/EÜ ja komisjoni direktiiv 2006/70/EÜ (EMPs kohaldatav tekst) (ELT L 141, 5.6.2015, lk 73–117).

[21] Üksikasjalikum teave on esitatud kolmandas ja kaheksandas eduaruandes tulemusliku ja tegeliku julgeolekuliidu suunas liikumise kohta (vastavalt COM(2016) 831 final ja COM(2017) 354 final).

[22] COM(2017) 26.6.2017, COM(2017) 340 final, SWD(2017) 275 final.

[23] Kaheksas eduaruanne tulemusliku ja tegeliku julgeolekuliidu suunas liikumise kohta (COM(2017) 354 final).

radikaliseerumise vastu võideldakse julgeolekuliidu raames, võib see olla samuti kaudselt seotud hübriidohtudega, sest radikaliseerumise suhtes haavatavaid isikuid saavad kasutada ära ka hübriidtegude toimepanijad.

<u>Meede 17:</u> komisjon rakendab Euroopa julgeoleku tegevuskavas sätestatud radikaliseerumisvastaseid meetmeid ja analüüsib, kas ebaseadusliku sisu kõrvaldamiseks on vaja rangemat menetluskorda, mis tähendaks teenuse vahendajate poolt võrkude ja süsteemide haldamisel nõuetekohase hoolsuse rakendamist.

Radikaliseerumise ärahoidmine

Komisjon rakendab radikaliseerumisele reageerimiseks jätkuvalt mitmekülgset lähenemisviisi, mis on esitatud 2016. aasta juuni teatises[24] vägivaldse ekstremismini viiva radikaliseerumise ennetamise toetamise kohta ning mille põhimeetmete hulka kuuluvad kaasava hariduse ja ühiste väärtuste edendamine, võitlemine internetis leviva äärmusliku propaganda ja vanglates toimuva radikaliseerumise vastu, koostöö tugevdamine kolmandate riikidega ja teadusuuringute toetamine, et mõista paremini radikaliseerumise muutuvat olemust ja anda paremat teavet poliitika väljatöötamiseks. Komisjoni tööd liikmesriikide toetamiseks selles valdkonnas juhib radikaliseerumisalase teadlikkuse võrgustik, kes teeb kogukondades koostööd kohalike spetsialistidega. Üksikasjalikum teave on esitatud kaheksandas eduaruandes tulemusliku ja tegeliku julgeolekuliidu suunas liikumise kohta[25].

Interneti kaudu leviv radikaliseerumine ja vihakõne

Komisjon on astunud vastavalt Euroopa julgeoleku tegevuskavale[26] samme, et võidelda ebaseadusliku veebisisu vastu, eelkõige Europoli juures tegutseva ELi internetisisust teavitamise üksuse ja ELi interneti foorumi kaudu[27]. Internetis leviva ebaseadusliku vihakõne vastu võitlemiseks loodud tegevusjuhendiga on samuti saavutatud märkimisväärseid edusamme[28]. Üksikasjalikum teave on esitatud kaheksandas eduaruandes tulemusliku ja tegeliku julgeolekuliidu suunas liikumise kohta[29]. Neid meetmeid on kavas tõhustada, muu hulgas Euroopa Ülemkogu järelduste,[30] Taorminas toimunud G7 tippkohtumise[31] ja Hamburgis toimunud G20 tippkohtumise[32] tulemusena.

Veebiplatvormidel on ebaseadusliku või kahjulikult mõjuda võiva veebisisuga võitlemisel keskne koht. Digitaalse ühtse turu strateegia rakendamise vahekokkuvõtte[33] raames tagab komisjon paremini koordineeritud platvormiarutelud, mille käigus keskendutakse ebaseadusliku veebisisu eemaldamise mehhanismidele ja tehnilistele lahendustele. Eesmärk

[24] http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016DC0379&from=ET
[25] COM(2017) 354 final.
[26] Üksikasjalikum teave on esitatud kaheksandas eduaruandes tulemusliku ja tegeliku julgeolekuliidu suunas liikumise kohta (COM(2017) 354 final).
[27] Üksikasjalikum teave on esitatud kaheksandas eduaruandes tulemusliku ja tegeliku julgeolekuliidu suunas liikumise kohta (COM(2017) 354 final).
[28] Tegevusjuhend internetis leviva ebaseadusliku vihakõne vastu, 31. mai 2016, http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/hate_speech_code_of_conduct_en.pdf.
[29] Üksikasjalikum teave on esitatud kaheksandas eduaruandes tulemusliku ja tegeliku julgeolekuliidu suunas liikumise kohta (COM(2017) 354 final).
[30] Euroopa Ülemkogu järeldused, 22.–23. juuni 2017.
[31] G7 tippkohtumine Itaalias Taorminas, 26.–27. mai 2017.
[32] G20 tippkohtumine Saksamaal Hamburgis, 7.–8. juuli 2017.
[33] Vt komisjoni teatis COM(2017) 228 final.

peaks olema toetada vajaduse korral neid mehhanisme selliseid küsimusi käsitlevate suunistega nagu ebaseaduslikust sisust teavitamine ja selle eemaldamine. Samuti pakub komisjon juhtnööre vastutusnormide kohta.

Kolmandate riikidega koostöö tugevdamine

***Meede 18:** kõrge esindaja algatab komisjoniga kooskõlastades naaberpiirkondades hübriidriskide uuringu. Kõrge esindaja, komisjon ja liikmesriigid kasutavad neile kättesaadavaid vahendeid, et partnerite suutlikkust suurendada ja vastupanuvõimet hübriidohtude suhtes tugevdada. Kasutada võiks ÜJKP missioone, millega eraldi või muude ELi vahendite täiendusena aidata partnereid suutlikkuse suurendamisel.*

Euroopa Liit keskendub senisest enam oma julgeolekualase suutlikkuse ja vastupidavuse suurendamisele partnerriikides, muu hulgas seeläbi, et tugevdab julgeoleku ja arengu vahelist seost, arendab läbivaadatud Euroopa naabruspoliitika julgeolekumõõdet ning algatab terrorismivastase võitluse ja julgeolekualase dialoogi Vahemere ääres asuvate riikidega. Sellest tulenevalt algatati koostöös Moldova Vabariigiga riskiuuringu katseprojekt. Katseprojekti eesmärk oli teha kindlaks riigi kõige haavatavamad küljed ja tagada ELi abi suunamine nendesse valdkondadesse. Katseprojekti tulemuste kohaselt peeti uuringut põhimõtteliselt kasulikuks. Saadud kogemuste põhjal soovitavad komisjon ja Euroopa välisteenistus seada prioriteediks tulemuslikkuse suurendamise, strateegilise kommunikatsiooni, elutähtsa taristu kaitse ja küberjulgeolekuga seotud meetmed.

Tulevikus võiks samasuguse uuringu koostada ka teiste naaberriikide kohta, võttes arvesse esimese uuringu kogemusi, kuid kohandades seda vastavalt kohalikule olukorrale ja konkreetsetele ohtudele ning vältides kattumist terrorismivastase võitluse ja julgeoleku alal peetava dialoogiga. Üldisemas plaanis võtsid komisjon ja kõrge esindaja 7. juunil 2017 vastu ühisteatise „Vastupanuvõime strateegiline käsitlus ELi välistegevuses“[34]. Teatise eesmärk on toetada partnerriike vastupanuvõime suurendamisel üleilmsete probleemide suhtes. Selles tunnistatakse vajadust asendada kriisiohje struktuursema ja pikaajalise lähenemisviisiga haavatavusele, keskendudes prognoosimisele, ennetusele ja valmisolekule.

Kübervastupidavus arengu tagamiseks

EL toetab ka välisriike, et tugevdada nende infovõrkude vastupanuvõimet. Üha kasvava digitaliseerimisega kaasnevad sellele omase julgeolekumõõtme tõttu eelkõige üleilmsed probleemid, mis on seotud infosüsteemide vastupanuvõimega, sest küberrünnakud ei tunne riigipiire. EL toetab kolmandaid riike, et paraneks nende võime hoida asjakohaselt ära juhuslikke tõrkeid ja küberrünnakuid ja nendele reageerida. 2016. aastal viidi endises Jugoslaavia Makedoonia vabariigis, Kosovos[35] ja Moldovas lõpule küberjulgeoleku alane katseprojekt, mille järel komisjon algatab 2017.–2020. aastaks uue programmi kübervastupidavuse suurendamiseks kolmandates riikides, peamiselt Aafrikas ja Aasias, aga ka Ukrainas. Programmi eesmärk on parandada kogu valitsemist hõlmava lähenemisviisi

[34]Ühisteatis Euroopa Parlamendile ja nõukogule „Vastupanuvõime strateegiline käsitlus ELi välistegevuses“ (JOIN(2017) 21 final).

[35] Kõnealune nimetus ei piira seisukohti staatuse suhtes ning on kooskõlas ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsiooniga 1244/99 ja Rahvusvahelise Kohtu arvamusega Kosovo iseseisvusdeklaratsiooni kohta.

alusel kolmandate riikide elutähtsate infovõrkude ja -taristu turvalisust ja valmisolekut, tagades samal ajal inimõiguste ja õigusriigi põhimõtte järgmise.

Lennundusjulgestus

Tsiviillennundus on endiselt oluline sümboolne sihtmärk terroristide jaoks, kuid seda võidakse rünnata ka hübriidrünnaku raames. Kuigi EL on töötanud välja tugeva lennundusjulgestusraamistiku, võivad kolmandatest riikidest saabuvad lennud olla haavatavamad. ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsiooni 2309 (2016) kohaselt hoogustab komisjon jõupingutusi kolmandate riikide suutlikkuse suurendamiseks. 2017. aasta jaanuaris algatas komisjon uue integreeritud riskihindamise, et tagada ELi ja riiklikul tasandil, kuid samuti rahvusvaheliste partneritega suutlikkuse suurendamiseks tehtava töö prioriteetsus ja koordineeritus. 2016. aastal käivitas komisjon neli aastat kestva Aafrika ja Araabia poolsaare lennundusjulgestuse projekti, et võidelda tsiviillennunduses terrorismiohu vastu. Projekti käigus keskendutakse kogemuste jagamisele partnerriikide ja Euroopa Tsiviillennunduse Konverentsi liikmesriikide asjatundjate vahel, juhendamisele, koolitusele ja nõustamisele. 2017. aastal hoogustub tegevus veelgi.

a. KRIISI ENNETAMINE, KRIISIGA VÕITLEMINE JA KRIISIST TAASTUMINE

Kuigi riikliku ja ELi tasandi poliitika kaudu saab tagajärgi leevendada, on lühiajalises perspektiivis endiselt ülioluline tugevdada liikmesriikide ja liidu võimet hübriidohte kiirelt ja koordineeritult ennetada, sellistele ohtudele reageerida ja neist taastuda. Hübriidohu põhjustatud sündmusele on ülioluline kiiresti reageerida. Eelmisel aastal tehti selles valdkonnas suuri edusamme, mille tulemusena on nüüd ELis kehtestatud kriisiohje operatiivprotokoll, millest hübriidrünnaku korral lähtutakse. Edaspidi jälgitakse regulaarselt olukorda ja korraldatakse õppusi.

Meede 19: ***kõrge esindaja ja komisjon kehtestavad liikmesriikidega kooskõlastades ühise operatiivprotokolli ja korraldavad regulaarseid õppuseid, et kriisiohje ja poliitiliseks kriisidele reageerimiseks ettenähtud integreeritud korrale tuginedes parandada keerukate hübriidohtude korral strateegilist otsuste tegemise võimet.***

Ühises raamistikus soovitati luua mehhanismid, mis võimaldaksid kiiresti reageerida hübriidohtudest põhjustatud sündmustele ning koordineerida ELi reageerimismehhanisme[36] ja varase hoiatamise süsteeme. Selleks andsid komisjoni talitused ja Euroopa välisteenistus välja ELi hübriidohutõrje operatiivprotokolli (ELi käsiraamat),[37] milles on selgitatud, kuidas toimub hübriidohu korral koordineerimine, poliitikakujundamise, õppuste ja koolituse aluseks oleva luureteabe sünteesimine ja analüüsimine ning koostöö partnerorganisatsioonidega, eelkõige NATOga. Ka NATO on töötanud välja käsiraamatu tõhustatud koostööks ELiga hübriidohtude ärahoidmisel ja tõrjumisel küberkaitse, strateegilise kommunikatsiooni, olukorrateadlikkuse ja kriisiohje valdkonnas. ELi protokolli toimimist on kavas katsetada 2017. aasta sügisel toimuval Euroopa Liidu koordineeritud paralleelõppusel, mis hõlmab koostööd NATOga.

[36] Nõukogu ELi integreeritud kord poliitiliseks reageerimiseks kriisidele (IPCR), komisjoni süsteem ARGUS ja Euroopa välisteenistuse kriisidele reageerimise kord.
[37] Komisjoni talituste töödokument SWD(2016) 227, vastu võetud 7. juulil 2016.

<u>Meede 20</u>: komisjon ja kõrge esindaja uurivad oma pädevusvaldkonnas ELi toimimise lepingu artikli 222 ja ELi lepingu artikli 42 lõike 7 kohaldatavust ja reaalset mõju olukorras, kui aset leiab ulatuslik ja raskekujuline hübriidrünnak.

Euroopa Liidu lepingu artikli 42 lõikes 7 käsitletakse relvastatud kallaletunge, mis tabavad liikmesriiki tema oma territooriumil, ja Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklis 222 (solidaarsusklausel) liikmesriigi territooriumil toimuvaid terrorirünnakuid või loodusõnnetusi või inimtegevusest tingitud õnnetusi. Viimane olukord on hübriidrünnaku korral tõenäolisem, kuna see kujutab endast segu kuritegelikust ja õõnestustegevusest. Solidaarsusklausli rakendamisega kaasneb koordineerimine nõukogus (integreeritud kord poliitiliseks reageerimiseks kriisidele) ning asjaomaste ELi institutsioonide ja asutuste ning ELi abiprogrammide ja -mehhanismide kaasamine. Nõukogu otsuses 2014/415/EL on sätestatud solidaarsusklausli liidupoolse rakendamise kord. Kuna sätestatud rakendamiskord kehtib endiselt, ei ole põhjust nõukogu otsust läbi vaadata. Kui hübriidrünnak hõlmab relvastatud kallaletungi, võidakse kohaldada ka artikli 42 lõiget 7. Sellisel juhul osutavad abi nii liikmesriigid kui ka EL. Komisjon ja kõrge esindaja annavad ka edaspidi hinnangu sellele, kuidas on kõige tulemuslikum selliste rünnakutega tegeleda.

Hinnangu andmist toetab otseselt eespool nimetatud ELi operatiivprotokolli vastuvõtmine, mida katsetatakse 2017. aasta oktoobris toimuval koordineeritud paralleelõppusel. Õppusel katsetatakse erinevaid ELi mehhanisme ja koostöövõimet, et kiirendada otsuste tegemise protsessi hübriidohuga kaasnevas ebaselges olukorras.

<u>Meede 21:</u> kõrge esindaja integreerib, rakendab ja kooskõlastab liikmesriikidega kooskõlastades ühise julgeoleku- ja kaitsepoliitika raames hübriidohtudega võitlemiseks sõjaliste meetmete võtmise võimet.

2017. aasta juulis töötati lõplikult välja sõjaline nõuanne, milles käsitletakse ELi sõjalist toetust hübriidohutõrjeks ÜJKP raames. Nõuanne tulenes ülesandest integreerida ÜVJP/ÜJKP toetamiseks sõjalised võimed ning selles võeti arvesse 2016. aasta detsembris toimunud sõjandusekspertide seminari ja 2017. aasta mais esitatud Euroopa Liidu sõjalise komitee töörühma juhiseid. Nõuannet täiendatakse kontseptsioonide väljatöötamise rakendusprogrammi raames.

b. ELi JA NATO KOOSTÖÖ

<u>Meede 22</u>: komisjoniga kooskõlastades jätkab kõrge esindaja hübriidohtudega võitlemiseks mitteametlikku dialoogi ning parandab olukorrateadlikkuse, strateegilise teabevahetuse, küberjulgeoleku ning kriisi ennetamise ja kriisile reageerimise vallas NATOga koostööd ja kooskõlastamist, järgides kaasavuse ja iga organisatsiooni otsustusprotsessi autonoomsuse põhimõtet.

Toetudes ühisdeklaratsioonile, millele Euroopa Ülemkogu eesistuja ja Euroopa Komisjoni president kirjutasid alla 8. juulil 2016 Varssavis koos NATO peasekretäriga, töötasid EL ja NATO välja 42 ühist rakendusettepanekut, mis ELi nõukogu ja NATO nõukogu kiitsid seejärel eraldi heaks kahe samaaegse menetluse käigus 6. detsembril 2016[38]. 2017. aasta juunis avaldasid kõrge esindaja ja asepresident ning NATO peasekretär aruande

[38] http://www.consilium.europa.eu/et/press/press-releases/2016/12/06-eu-nato-joint-declaration/

ühisdeklaratsioonis nimetatud 42 meetme elluviimisel tehtud üldiste edusammude kohta. Hübriidohutõrje on üks seitsmest ühisdeklaratsioonis kindlaks määratud koostöövaldkonnast ja hõlmab kümmet meedet neljakümne kahest. Aruandest ilmneb, et möödunud aasta jooksul tehtud ühised jõupingutused on andnud märkimisväärseid tulemusi. Mitmele hübriidohutõrje meetmele on juba eespool osutatud, sealhulgas Euroopa Hübriidohutõrje Oivakeskus, olukorrateadlikkuse parandamine, ELi hübriidohtude ühisüksuse loomine ja selle koostöö hiljuti loodud NATO hübriidohtude analüüsi osakonnaga ning strateegilise kommunikatsiooni üksuste koostöö. Esimest korda harjutavad NATO ja ELi töötajad ühiselt reageerimist hübriidohu olukorrale. Õppuse käigus peaks katsetatama ühistest ettepanekutest rohkem kui kolmandiku rakendamist. Sellel aastal teeb EL oma koordineeritud paralleelõppuse ja valmistub asuma 2018. aastal juhtrolli.

Nii ELi kui ka NATO töötajad on võtnud osa vastastikusest teavitamisest vastupanuvõime valdkonnas, käsitledes muu hulga ELi integreeritud korda poliitiliseks reageerimiseks kriisidele. Regulaarsed kontaktid NATO ja ELi töötajate vahel, sealhulgas õpikodade raames ja NATO osalemise kaudu Euroopa Kaitseagentuuri juhtnõukogus, on andnud võimaluse vahetada teavet riikide vastupanuvõimele kehtivate NATO põhinõuete kohta. Sügisel on komisjonil ja NATO-l kavas vahetada veel teavet vastupanuvõime suurendamise küsimuses. Järgmises ELi ja NATO koostööd käsitlevas eduaruandes osutatakse võimalustele, kuidas mõlema organisatsiooni koostööd saaks laiendada.

3. KOKKUVÕTE

Ühises raamistikus kirjeldatakse meetmeid, mille eesmärk on tõrjuda hübriidohtusid ja suurendada vastupanuvõimet nii ELi ja liikmesriikide tasandil kui ka partnerite puhul. Kuigi komisjon ja kõrge esindaja on saavutanud tihedas koostöös liikmesriikide ja partneritega kõikides valdkondades tulemusi, on äärmiselt oluline jätkata sellealast tegevust, sest hübriidohud püsivad ja muutuvad pidevalt. Esmane vastutus riigi julgeoleku ja avaliku korra kaitsmisega seotud hübriidohtude tõrjumisel on liikmesriikidel. Riikliku vastupanuvõime suurendamist ja hübriidohutõrje ühismeetmeid tuleks mõista üksteist toetavate jõupingutustena, mis teenivad sama eesmärki. Liikmesriikidel soovitatakse hübriidriskide uuringud läbi viia võimalikult kiiresti, kuna nendest saab kasulikku teavet haavatavuse ja valmisoleku kohta kogu Euroopas. Tuginedes teadlikkuse parandamisel saavutatud suurtele edusammudele, tuleks kasutada maksimaalselt ära ELi hübriidohtude ühisüksuse potentsiaali. Kõrge esindaja kutsub liikmesriike üles strateegilise kommunikatsiooni töörühmade tegevust toetama, et hübriidohtude levimist tõhusamalt tõrjuda. EL toetab täielikult Soome juhitavat Euroopa Hübriidohutõrje Oivakeskust.

ELil on ainulaadne eelis, sest ta saab liikmesriikide ja partnerite abistamiseks vastupanuvõime suurendamisel tugineda suurele hulgale olemasolevatele vahenditele ja programmidele. Märkimisväärseid edusamme on tehtud meetmete osas, millega saavutada vastupanuvõime suurendamine sellistes valdkondades nagu transport, energia, küberjulgeolek, elutähtis taristu, finantssüsteemi kaitsmine ebaseadusliku kasutamise eest ning vägivaldse äärmusluse ja radikaliseerumise vastu võitlemise algatused. ELi meetmed vastupanuvõime suurendamiseks jätkuvad, sest hübriidohtude olemus muutub. EL töötab välja näitajad, mis aitaksid parandada asjaomastes sektorites elutähtsa taristu kaitstust ja vastupanuvõimet hübriidohtude suhtes.

Euroopa Kaitseagentuur võib koos liikmesriikidega kaasrahastada prioriteetseid võimeid, et suurendada vastupanuvõimet hübriidohtude suhtes. Varsti vastu võetava küberjulgeoleku

paketiga ja küberjulgeoleku direktiivi rakendamiseks ette nähtud sektoriüleste meetmetega luuakse uued vahendid hübriidohutõrjeks kogu ELis.

Komisjon ja kõrge esindaja kutsuvad liikmesriike ja vajaduse korral sidusrühmi üles jõudma ruttu kokkuleppele ning tagama, et käesolevas teatises kirjeldatud arvukad meetmed vastupanuvõime suurendamiseks rakendataks kiiresti ja tulemuslikult. EL kavatseb toetuda juba praegu viljakale koostööle NATOga ja seda veelgi süvendada.

Liit kohustub jätkuvalt võtma keerukate küberohtudega tegelemiseks kasutusele kõik asjaomased ELi vahendid. Liidu prioriteediks jääb toetada liikmesriikide jõupingutusi ning muutuda oma põhiliste partnerite kõrval tugevamaks ja reageerimisvõimelisemaks julgeoleku tagajaks.